

הנרייטה סולד

עדות קיפי (אריה קפלן) מפקד 'הנרייטה סולד'
לועדה היוזמת לספר ההעפלה מאיטליה, 1956

הנרייטה סולד היתה האוניה שיחד עם יגור נתפסה על-ידי הבריטים באוגוסט 1946 והועברה לקפריסין. עם הנרייטה סולד הצלחנו – למרות שחיפשו אותנו – להגיע עד לחוף, אבל לא יכולנו להתקשר עם קיסריה, ולכן, למרות שהגענו לחוף, לא יכולנו לפרוק את האנשים, ונאלצנו ממש בלית ברירה לקחת כיוון לחיפה ולהיכנס פשוט. לקחנו למפרע את הסיכון של ההיתפסות.

קטע מתוך שידור אלחוטי של 'הנרייטה סולד' לחוף

המצב:- אוכל אין כמעט לגמרי. מים אין לגמרי. (יש לנו רק שבעה חביות ריקות ותצטרכו לספק גם חביות). האנשים במצב ירוד מאד. אין כל אפשרות בשול על הספינה. הצפיפות על האניה גדולה מאד. האניה בת 150 טון, התנוקות וההרות נמצאים על הספון 24 שעות ביממה. במחסנים לא נמצא איש כי החום שם איום.

מצב הרוח:- בגלל הצפיפות והתנאים הקשים נמצאים ההורים של התנוקות במתיחות איומה. אצל רבים מהם יש התפרצויות היסטריות (אחד נסה להרוג היום את תינוקו). שאר האנשים נמצאים גם הם במצב רוחני קשה. (יש יחסים קשים בין ההונגרים ליונים).

החומר האנושי:- החומר האנושי קשה מאד. בעלי משפחות גדולות הורים זקנים, אנשים שרוכם לא יודעים מה זה חיי מחנה. במקרה שנצטרך לארגן התנגדות המונית יהיה הדבר קשה מאד.

עם בוקר, ואפילו עם שחר, תפסה אותנו משחתת בריטית ולקחה אותנו למפרץ חיפה מבלי להכניס אותנו לנמל. כשהוקם הקשר החדש הודיעו לנו שיש שמועות שירצו להעביר אותנו לקפריסין למחנה הסגר. ניתנו לנו הוראות להתנגד להעברה.

המצב על הנרייטה סולד היה חמור מאד כי זו היתה אוניה קטנה, כ- 250 טון והיו עליה למעלה מ- 500 איש. היה רק צוות של עולים, כי פרט למכונאי היווני, לא נשאר אחד מהצוות המקורי שלה. לא היו לנו מים וכמעט שלא היה מזון וברור שהעובדה שעל האוניה יש מספר גדול כל כך של ילדים גרמה בעיות רבות.

הצפיפות היתה גדולה עד כדי כך שאי-אפשר היה להתנועע, ואלה שהתנועעו הלכו על הדופן מסביב. עמדנו בנמל כל היום והחום, הצפיפות והמתיחות השפיעו קשה מאד.

לפנות ערב העלו על האוניה שלנו שוטרים ערבים חמושים והתחלנו להרגיש שיש פעילות מיוחדת בנמל ובאוניית המלחמה.

כמו-כן קבלנו הודעה שהועברה אלינו על-ידי סירת מנוע של 'עוגן', בעזרת אחד העובדים, שחיפה תצא להתנגד להעברתנו לקפריסין ושאו צריכים להתנגד גם כן וצריכה להיות פעולה מתואמת.

לפנות ערב השתתקה הפעילות ורק ראינו שהבריטים מתחילים להסתובב מסביב ליגור ואלינו. האניות היו קשורות אחת לשניה כדי לשמור בפני בורחים. אני רוצה לציין שקבלנו אז עזרה רבה מהאוניה יגור שהיתה מצוידת ביותר מזון ומים ולא היו עליה ילדים. קבלנו מהם עזרה במזון ובמים וגם עזרה רפואית.

לפנות ערב התארגנה התנגדות על האוניה. התכנית היתה פשוטה ביותר: חילקנו את האנשים ונתנו לכל אחד מהם קטע מהאוניה עם הוראות לא לתת לבריטים לעלות על האוניה. כמו כן בנינו על כך שאם לא ניתן להרים את העוגנים של האוניה, אי אפשר יהיה להזיז אותה.

השעות הראשונות של הלילה עברו בשקט. בשעה 12 בלילה עלו על האוניה 10-12 מלחים בריטים חמושים בטומיגנים והם תפשו עמדות שונות באוניה. בנמל באותו הזמן היו 3-4 אניות משחית ואוניית מרוץ איג'אקס ומפקדה היה ממונה על פעולת הגירוש. בין אניות המשחית היתה אוניה בשם מאוריציס [חסרה כאן שורה] יגור הוכנסה לנמל ואנשיה הועברו לאחת מאניות הגירוש והרבה פרטים אינני יודע.

בשעה שלש הגיעו הבריטים אלינו והמלחים הבריטים ניסו להרים את העוגנים ולהפעיל את המנועים של האוניה. מיד נוצרה באוניה התלהבות וכעס רב בין האנשים ואני צריך לציין שהיות והאנשים מרביתם היו יוונים, והם חמי מזג ואמיצים, לא היה קשה להלהיב אותם להתנגדות והפעולה הראשונה שלנו היתה לנטרל את השוטרים הערבים שהיו שם. נתנו להם הוראות לעבור לירכתיים של האוניה ולשבת בשקט. הם מילאו את ההוראות שלנו.

אותן ההוראות נתנו גם למלחים הבריטים שמילאו אחרי ההוראה ונהגו בצייתנות בריטית מופתית. אמרנו שלא נעשה להם כל רע אם לא יפריעו לנו בפעולות ההתנגדות והם הצליחו להיות בסדר. אם אינני טועה, ניסינו לקחת מהם את הנשק אבל אחרי כן ראינו שאין בזה צורך. לא ראינו הכרח בכך.

כשהבריטים ראו שאין אפשרות בעזרת המלחים שלהם על האוניה להשיט אותנו לנמל, הם ניסו לגשת עם גוררת ולהעלות קבוצות של מלחים נוספים. אנו הדפנו את כל הנסיונות האלה בעזרת מקלות. את המקלות השגנו על-ידי זה שפרקנו קרשים מתוך האוניה והפכנו אותם למקלות, ואני רוצה לציין במיוחד את החלק הגדול והעיקרי שלקחו הילדים בהתנגדות זו. הם היו הראשונים ששברו את הקרשים למקלות והצטיידו איתם וחיכו למלחים בחימה רבה ובלי כל פחד ולא נתנו להם כל אפשרות לעלות על האוניה. [המעפילים לחמו בעזרת לוחות מהקבינה, וזרקו כדי חלב, קופסאות שימורים, חלקי מכונות ובלוקים]

במשך ההתנגדות הזו נוצרה על האוניה אכסטזה של אנשים שהתבטאה בצעקות קיבוציות והלהיבה אותם, אבל היא גרמה מצד שני להתעייפות פיזית.

כשהאנגלים ראו שאינם יכולים לגשת עם ספינת גרר של הנמל, הם הקפצו לאוניה שלנו בנקודת תורפה שלא היו בה הרבה אנשים, פלוגה של אנשים בריטיים והם תפסו ראש גשר באוניה ומשם היתה תכנית להתפזר הלאה. המרחק בין המלחים האלה ובין המלחים שנטרלנו היה 3-4 מטר אבל המלחים המנוטרלים לא לקחו חלק בנסיון לכבוש את האוניה.

המחלקה שקפצה על האוניה וכבשה ראשי גשר על האוניה, התחילה לפרוץ לה דרך לאוניה כולה ובאותו הרגע שהם הגיעו למרכז האוניה הצלחנו לזרוק את המלח הראשון למים ואחרי זה קמה בהלה בין המלחים והם קפצו חזרה לספינת הגרר שבאו אתה.

אחרי זה התחילו הבריטים לזרוק עלינו פצצות מדמיעות שבדרך כלל לא השפיעו ביותר היות והאנשים היו תופסים אותם ביד וזורקים חזרה למים, פרט לפצצה שנפלה באיזור שריכזנו בו את התינוקות, וגרמה פאניקה גדולה מאד.

אחרי זה שהאנגלים התרשמו שבידינו יש כאילו בני-ערובה, הם חיפשו דרכים לגמור את הענין בצורה אחרת. הם עשו עוד נסיון להתפרץ לאוניה עם ספינת גרר ונתנו לאוניה כמה חבטות שסיכנו את שלמותה, אבל עוד פעם האנשים שלנו הצליחו להדוף אותם.

הנסיון האחרון היה להתיז עלינו מים קרים מצנורות הכיבוי של האוניה, ולמרות שזה היה מתפקידם לשבור אותנו, התברר שהמקלחת הקרה תוצאתה היתה לגמרי הפוכה, המקלחת ריעננה את האנשים.

כשהנסיגות האלה נכשלו, ניסו הבריטים לתפוש את העוגן של האוניה בעזרת סירת מנוע שעברה מהר וניסתה לתפוס את העוגן שלנו עם העוגן שלה, והצליחה בכך פעם אחת, ואז קפץ אחד היוונים שלנו מהאוניה ובסכין הוא חתך את החבל של הבריטים וחזר לאוניה בגבורה רבה. הוא באמת גילה אז אומץ רב.

כשהבריטים ראו שגם דרך זו אינה טובה, הם ניסו 2-3 פעמים לתפוס את העוגן אבל אז תפסו שרשרת אחת בלי עוגן והם הבינו שעמלם היה לשוא.

לפנות בוקר בא לאוניה קצין צעיר לנהל אתנו משא-ומתן ואנו הראינו לו את הנזק ואת המצב הקשה על האוניה מבחינת הילדים וכל האכזריות שבמעשה שלהם. כמובן שהוא התרשם בדרך הבריטית הטיפוסית וחזר למפקד שלו. אחרי מספר דקות הגיע המפקד של המשחתת ששמה מאוריציוס לנהל אתנו משא-ומתן. הוא ביקש לדבר עם הנציג של העולים ואני ירדתי (לסירתו) לדבר איתו.

הסברתי לו שאנו לא נכנע בשום פנים וזרקתי לו כל מיני פרזות על הסכנה שכבר עברנו, כדי שיוציא מהראש שאנו ניכנע. הדבר היה כבר עם בוקר. אחרי זה הוא חזר והודיע שאם לא נכנע בטוב, הם יהיו מוכרחים לנקוט את כל האמצעים שיימצאו לנכון. אחרי זה הם עוד פעם לקחו מספר די גדול של מלחים, כ - 100 איש ב- 4-5 סירות וניסו לתקוף את האוניה מכל הצדדים, ועוד פעם הם הוכו בצורה פשוטה ביותר: ברגע שאיש היה שם את ידיו לקפוץ, היו מכים על קצות אצבעותיו.

כשהדבר הגיע לשלב הזה, הופיע מפקד השייטת שהיה המפקד של האיג'קס, כדי לראות כיצד אנו מתנגדים ומה חומרת המצב. הוא הסתובב שוב סביב האוניה ואחד היוונים שלנו הצליח לזרוק לו כד חלב לתוך הסירה. אמנם הכד לא פגע, אבל השוק היה גדול מאד.

אחרי שמפקד השייטת ראה שלא יוכל בצורה כזאת להשתלט על האוניה, הוא הופיע בעצמו עם סירת הדגל שלו לנהל מו"מ אתנו. הוא ביקש שהנציג ירד לסירה שלו. אז אני הסכמתי לרדת לסירה, אבל דרשתי הבטחה שהוא יתן לי לחזור לאוניה ולא יפליג יחד אתי מהאוניה. ההבטחה ניתנה וירדתי לסירתו לשוחח איתו. הוא עוד פעם אמר לנו שתפקידו הוא רק להכניס אותנו לנמל וכשאמרתי לו שעד כמה שידוע לי הם רוצים

להעבירנו לקפריסין, הסתמן זעזוע בפניו, איך זה קרה שלנו נודע הדבר הזה. אני מוכרח לומר שזה היה המקרה היחידי שראיתי שהוא קיבל שוק בתוך כל הדיונים בינינו.

הסברתי לו שיש לנו אינטליג'נס וידיעות מגיעות אלינו. הוא אמר לי שעד כמה שהוא יודע רוצים להעביר אותנו לעתלית ורק יחזיקו אותנו יום או יומיים על אוניה אחרת עד שיתפנה מקום בעתלית, היות והיא סתומה.

היות והתעורר בי אותו רגע הרצון לבחון אותנו, אז אמרתי לו: אם אתה מוכן להבטיח לי במילת הכבוד שלך שאנו עוברים לעתלית, אז אנו נכניס את האוניה לבד לנמל. רציתי לראות איך הוא יגיב על זה, אבל כשאמרתי לו שאני מדבר על מילת הכבוד, אז הוא אמר: או-קיי, אין דבר כזה. הוא ממש לא ניצל את ההזדמנות והוא לא נתפס לדבר הזה וסירב לרמות אותי ברגע שהדבר הגיע למילת כבוד. אינני יודע מה זה שווה, אבל זוהי גישה של איש שהיה נגדי והיה לו לחץ גדול מאד לנצח במלחמה, אבל לא היה מוכן לרמות כשזה הגיע להבטחה של ג'נטלמן.

הרושם שלי ממנו היה נעים מאד. הוא היה איש עם שערות שיבה, מאד תרבותי, והיה רחוק מאד מהצורה של כלב-ים זקן. המשא-ומתן בינינו נגמר בכך שהודעתי לו שהיות והוא לא יכול להבטיח לנו על דברתו שניסע לעתלית, לא נכנע.

ברור שכשדברתי איתו היה לי די ברור שבסופו של דבר נצטרך לוותר להם היות ולא היתה כל אפשרות לסחוב את המלחמה הזו בלי סוף, ובעיקר מה שחיפשנו זה את ההתנגדות ועשיית הצרות, ואת העובדה שבטוב אנו לא הולכים בהתאם לדרישתם.

לא היתה לי כל מחשבה אז שאנו יכולים להתנגד ולהצליח עד כדי כך שנרד בארץ ישראל ולא בקפריסין. היה לי די ברור שזה מאבק על כוחות שהם מובטחים למפרע. נוסף לזה רצינו לתת זמן ליהודי חיפה להתארגן להתנגדות פעילה מאוד מאד וכך הלאה, אבל כשהגיעו שעות הבוקר, כשהסתכלנו במשקפות ושמענו מהרדיו, לא גילינו כל התנגדות פרט ליריה או שתיים ששמענו אותם. זו היתה אכזבה גדולה מאד לראות שמבחינת רצינות ההתנגדות נשארנו לבד. אחרי כן כשנודע לי מה היה בחיפה, הרושם שלי לא נשתנה. לדעתי הישוב אז לא גילה את ההתנגדות הדרמתית שעליה דיברו כל הזמן. בדיעבד התברר לי שהבריטים פצעו למוות שניים או שלושה, צעיר וצעירה וכנראה עוד מישהו.

כשהגיעו שעות הבוקר המאוחרות נמשכו הנסיונות של הבריטים לפרוץ לאוניה בעזרת סירה עם מלחים, אבל הנסיונות נכשלו ואם אינני טועה, הם הביאו תגבורת של אנשי צבא. בשעה 10-11 ראינו שאין כאן כל הגיון רב להמשיך. הם התחילו עוד פעם לזרוק עלינו פצצות מדמיעות שנזרקו חזרה לתוך הסירות שלהם או לים, אבל אחדות התפוצצו בין הילדים הקטנים ביותר שהיו במחסן האוניה למטה. הם התחילו להיחנק והאמהות נכנסו להסטריה גדולה מאד. גם הבעלים התחילו בצעקות שהורגים את הילדים שלהם. ומה שאני רוצה לציין: אני אף פעם עוד לא ראיתי, לא לפני זה ולא אחרי זה, צמידות משפחתית כל כך אינטנסיבית ואהבה למשפחה ודאגה למשפחה וילידים כמו שראיתי בין המעפילים ואני מסביר זאת בכך שאנשים כאלה, אחרי מחנות הריכוז הצליחו להקים בתים וזה היה הדבר הכי יקר והם שמרו עליו מכל משמר.

קמה באוניה בהלה וראינו שהדברים מגיעים כמעט להסטריה ונאלצנו פעם או פעמיים בכח להתגבר על הסטריה כזו. אחד ההורים – יוני – כשהוא ראה את הסבל של התינוק שלו שהיה בן שלשה חדשים, הוא קפץ עם סכין וניסה להרוג את בנו. למזלנו מישהו הצליח לעצור אותו כשהוא כבר הניף את הסכין על הילד, אבל זה היה ברור שכבר מתחנו את האנשים עד הגבול ולא יכולנו לחכות להרבה יותר.

נוצרה הפוגה בפעולה של האנגלים ומבחינה של כבוד עצמי, ברגע שראינו שהם כאילו מפסיקים את הפעילות התוקפנית לזמן מה, קראתי לאחת הסירות והודעתי למפקד שלה שאנו מרשים להם לגרור אותנו לנמל.

אחרי זה לא גילינו כל התנגדות יותר, והעליה מהאוניה לאונית הגירוש עד כמה שאני זוכר, היתה כבר שקטה בלי התנגדות מיוחדת והצלחנו לארוז את אחד ממכשירי הקשר שלנו בתוך תרמיל-גב וגם כמות של חמרי נפץ שהעבירו לנו מהארץ.

לי היתה בעיה אישית קטנה. היות והאנגלים הכירו אותי בתור נציג המעפילים, הזדרזתי ברגע האחרון והתגלחתי. עד אז הסתובבתי בזקן, החלפתי בגדים ובניתי על זה שלא יחפשו אותי.

ההפלגה לקפריסין עברה פחות או יותר בשקט, פרט לעובדה שסוכן ערבי מסי.אי.די. ניסה לדובב את האנשים שלנו ולהוציא מהם ידיעות ואז נאלצנו ממש לאיים עליו ולזרוק אותו מהחלק המגודר שלנו. הוא איים חזרה והבטיח להוציא את כל שיני כשנגיע לקפריסין.

הנרייטה סולד בין כוחות השיטור הבריטיים

התרשמתי אז לטובה שראיתי שלא רק אני שונא אותו, אלא גם האנגלים עמדו לצדנו יותר מאשר לצידו, כי הם היו אנשי צבא וכל הענין לא מצא חן בעיניהם. הם דיברו על השטינקר מהסי.אי.די שבא לחקור.

עם הצוות הבריטי שהיה ממונה על השמירה לא היו בעיות מיוחדות. הם התייחסו אלינו יחס אנושי וזה היה די מגוחך מצד אחד, ומצד שני עשה גם רושם לראות את אותם החיילים, שמספר שעות קודם נלחמו בנו, מגישים לנו נייר טואלט כשנכנסנו לבית השימוש. הקונטרסט היה די גדול.

אני גם זוכר באופן מיוחד את התה האנגלי שקבלנו אחרי ההפלגה שהיתה כל כך קשה, ועד עכשיו לא שכחתי את הרגש המרענן שתה כזה יכול לתת.